

АУДАРМАТАНУ МЕН ӘДЕБИ КОМПАРАТИВИСТИКАНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*атты халықаралық ғылыми-теориялық
конференция материалдары*

*Материалы международной
научно-теоретической конференции*

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ И ЛИТЕРАТУРНОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ

**19 мамыр, 2011 жыл
19 мая 2011 года**

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ

**«АУДАРМАТАНУ МЕН ӘДЕБИ
КОМПАРАТИВИСТИКАНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары
19 мамыр, 2011 жыл

Материалы международной научно-теоретической конференции
**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ И
ЛИТЕРАТУРНОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ**

19 мая 2011 г.

Алматы 2011

І-БӨЛІМ

КӨРКЕМ АУДАРМА ЖӘНЕ ӘДЕБИ КОМПАРАТИВИСТИКА ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОД И ЛИТЕРАТУРНАЯ КОМПАРАТИВИСТИКА

Дәдебаев Ж. Абайдың ақындық дүниетанымы: түпнұсқа және аударма (түсіну, пайымдау, бағалау).....	3
Сагандыкова Н. Новые переводы поэзии Машхура Жусупа Копеева.....	17
Сырайыл Ы. Шарғын Әлғазыұлы және оның Қытайдағы қазақ әдебиетінен алатын орны.....	23
Özkul Çobanoğlu. ORTAK TÜRK YAZI DİLİNİN KURULMASINDA MÜŞTEREK ATASÖZLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ.....	28
Солнцева-Накова Е.В Об особенностях общелингвистических аспектах перевода (Предмет, методы и актуальные задачи).....	36
Тусупова А. Два мастера пера Пауло Коэльо и Ж.Исмагулов.....	40
Бейсенова Ш. Загадки ночи (Перевод А.Жаксылыкова).....	44
Мухамадиев Х. Концепт природы или «Веточка полыни».....	53
Тарак Ә. Қазақ көркем аудармасының қалыптасуы және кезеңдері.....	62
Әбдікова Қ. «Бұғаулы Прометей» трагедиясының қазақ тіліне аударылуы ...	70
Ибраева Ж., Латыпова З. Новые способы и пути компаративистских исследований: особенности рецептивного подхода.....	75
Балашова Д., Ибраева Ж., Кусайнова М. Особенности жанра романа в творчестве Герольда Бельгера.....	77
Мейрамғалиева Р. Типология и жанровое своеобразие философского романа современной казахской литературы.....	82
Рахова К. Some peculiarities of Shakespeare's works.....	86
Шмырева А. Особенности перевода имен собственных в повести-сказке Д.Барри «Питер Пэн».....	89
Әбдіхамит О. Байырғы тірліктің бастау жырлары («Түрік сөздігіндегі» тірлік, салт жырлары туралы).....	92
Тасымов А. Қазақ тілінің орфографиялық сөздіктерінде кездесетін кейбір аудармаларға байланысты мәселелер.....	98
Болганбаева Б. Межкультурная компаративистика.....	101
Ильмира И. Китайская чайная традиция.....	104
Оразбекова З. Қазақ әдебиетіндегі көркем аударма мәселелері.....	106
Алдабек Н. Жамбыл жырлаған дастандар.....	116
Манапова Г. Реалии в культуре и языке.....	120
Абдуллаева Ж. Н.С.Сыздықовтың аудармашылық қызметі.....	125
Білал Қ. Қытайдағы қазақ аудармашылары және қытай әдебиетінің қазақ тіліне аударылу жайы.....	130
Байзакова И. Бауыржан Момышұлы мен Эрнест Хемингуэй шығармашылығы арасындағы типологиялық байланыстар.....	133
Жапарова А. «Гекльберри Финннің басынан кешкендері» романының аударылуы.....	138

Шаменов А. Художественные особенности в романе Стивена Кинга «Стрелок» и их переводческая интерпретация в переводах на русский язык	142
Богословская Н. Проблемы перевода этнолингвистической терминологии в романе-эпопее К. Кастанеды «Дон Хуан»	148
Муратбекова Д. Абайдың «Қара сөздерінің» орыс және ағылшын тілдеріне аударылуы: лексика-семантикалық деңгейдегі баламалылық мәселелері	153

II БӨЛІМ

АУДАРМА ЖӘНЕ МӘТІНТАНУ ПЕРЕВОД И ТЕКСТОЛОГИЯ

Есембеков Т. Мәтін энергетикасы және аударма	161
Шалабай Б. Мәтін стилистикасы	163
Кәрібозов Е. Көркем мәтіннің интерпретациясы және аударма М.Әуезовтің «Көксерек» повесі негізінде)	166
Саткенова Ж. Концепт - әмбебап категория.	168
Макатаева Ш. Философская, логическая и лингвистическая трактовка оценки	171
Меркибаев Т. Colour and its different figurative meanings	174
Кенжеқанова Қ. Ғажайып сырлы атаулардың бір саласы - деонимдер	176
Мәмбетова М. Концепт жайлы көзқарастар	180
Адаева Е. О.Бөкей әңгімелерінің орыс тіліне аударылу сипаты	184
Жанабаев К. Роль формального компонента в организации поэтического текста (на материале романа-эпопеи М.О. Ауэзова «Путь Абая»)	188
Қожақанова М. Поэзиялық мәтінді қабылдау және тәржімалау	194
Айтмұхамбетова А. Дефо романдарындағы ағылшын реалийлерінің берілу ерекшелігі	202
Дүтбаева С. Проблемы перевода произведения М.Утемисулы на русский язык	207
Балтоғасева Ж. Ә.Кекілбаевтың «Күй» повесіндегі өнер образы.	214
Қыдырбаева А. Т.Амандосовтың аудармалары жөнінде	219
Төреханова Б. Неміс тіліндегі сын есімдердің салыстырмалы шырайын аударудың кейбір ерекшеліктері	222
Камзина А.А. Перевод слов в переносных значениях и неологизмах	226

ірі тұлғаларымыздың күрмеуі көп күрделі өмірін, шығармаларын еңбектерінде шыншылдықпен суреттеп, халықтар достығын алғаш дәріптеген тұлға, көркемсөз шебері.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Т.Амандосов. «Достық лебізі» Алматы, 1969.
2. Ғ.Мүсірепов тандамалы. Алматы, Қазкөркем баспасы 1979.

Резюме

В данной статье речь идет о научно-критических трудах известного журналиста Т.С.Амандосова, занимающего особое место в истории казахской литературы. В статье рассматриваются труды Амандосова, посвященные теме дружбы народов в литературе советского периода (произведения М.Ауэзова, Ғ.Мүсірепова).

Неміс тіліндегі сын есімдердің салыстырмалы шырайын аударудың кейбір ерекшеліктері

Төреханова Б.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың аға оқытушысы

Тілді үйреніп жүргендер неміс тілінен қазақ тіліне аударғанда, сын есімнің шырайларын, әсіресе салыстырмалы шырай түрлерін аударудан қателеседі. Олар күрделі грамматикалық конструкцияларды дұрыс аударуға көбірек мән береді де, сын есімнің шырайларын қатесіз аударуға жете мән бермейді. Студенттер сын есімнің шырай түрлерін бадырайып көрініп тұрса да (әсіресе Komparativ анықтауыш болып тұрғанда), ажырата алмай қалады, себебі септік жалғаулары оларды білдірмей қалқалап қалатын секілді. Кейде салыстырмалы шырай түрі жоқ болса да, формалдық белгісіне, мысалы -ег жалғауына қарап, сын есімді қате аударарды. Мысалы schooner Hand тіркесі генитивте немесе дативте тұрса, оны салыстырмалы шырай екен деп қалып, қателесіп жатады.

Осындай қателердің кетуінің бір себебі неміс тіліндегі сын есім шырайларының аналитикалық емес, синтетикалық тәсілмен, яғни суффикстер арқылы жасалуында секілді, сондықтан қателердің алдын алу үшін сабақ беру барысында жылдар бойы жинақталған тәжірибеге тоқталған дұрыс. Салыстырмалы шырайдың белгілі бір дәрежедегі көрсеткіші Umlaut болу керек еді, бірақ бүгінгі неміс тіліндегі сын есімдердің көпшілігінде Umlaut жоқ. Umlaut бар болғанның өзінде, Umlaut арқылы жасалады, Umlautсыз жасалады делінетін ауытқулар толып жатыр, айналып келгенде көп жағдайда салыстырмалы шырайдың Umlautсыз жасалуы белен алып кетеді (мыс. салыстырыңыз: stolz, schmal, krumm, klar және т.б.).

Өз тәжірибемізге сүйене отырып, мынаны айтқым келеді: сын есімнің салыстырмалы шырай формасының алдына тек осы шырай түрінің болатынын сілтеп көрсететін сөздер тізбесін берсек, тіл үйренушілерге оңай болар еді және осыған байланысты қателер азаяр еді. Төмендегі кестеге қараңыз:

bedeutend

noch

beträchtlich	um vieles
bei weitem	ungleich
weit	+ Komparativ um so + Komparativ
weitaus	je
wesentlich	viel
immer	Komparativ + als
etwas	

Сын есімнің салыстырмалы шырайының аударылуына байланысты енді басқа кателер пайда бола бастайды. Тіл үйренушілер жоғарыдағы кестені бергеннен кейін, шырайдың салыстырмалы тұлғасын дәл анықтап, дәл аудармасын береді. Сөйте тұра, тағы қатеге ұрынады, себебі салыстырма тұлға әрдайым сапаның сәл де болса күшейгенін білдіре бермейді, керісінше кей жағдайда сол сапаның төмендегенін білдіреді. Бұны, былайша айтқанда, Komparativтің астарлы катары деуге болады. Неміс тіліндегі сын есімдердің Komparativінің мұндай ерекшелігін, қысқаша болса да, кезінде неміс лингвистері¹ атап көрсеткен болатын. Бұл туралы тек Хорст Ренике ғана толығырақ жазып кеткен.

Бұл туралы Қазақстан зерттеушілерін айтпағанда, Ресей тіл зерттеушілерінің өзі неміс тіліне арналған зерттеулерінде жұмған аузын ашқан емес. Практикалық оқу құралдары мен неміс тілі оқулықтарында да бұл туралы ешқандай мәлімет жоқ. Осы мәселеге азды-көпті айналсоқтап соға кететін ғалымдар Komparativтің өзгеше бір қырының бар екенін айтып жатады. Айтатын болсақ, ein älterer Mann ein alter Mannға қарағанда жастау, eine jüngere Dame eine junge Dameге қарағанда жас жағынан үлкендеу. Мұндай компаративті Х. Ренике «инверсия» деп атайды да, инверсияны жалпылама қолданыста жүрген сын есімдердің қарсылықты мәндегі сын есімдер екендігімен және анықтауыш функциясында қолданатындығымен байланыстырады. Және инверсияның Positiv – Komparativ – Superlativ болып, сапаның күшейгенін білдіргенде емес, керісінше Positiv – Komparativ – Positiv (антоним) болып, екі жай шырайдың ортасында қалатын кезде пайда болатынын атап көрсетеді. Соңғы жағдайда компаратив (мысалы: älter) екі сапаның ортасындағы аралық бір күйді білдіріп тұр, басқаша айтқанда жай шырайдың қасында сапаның әлсірегенін білдіріп тұр. (Weit, noch, weitaus және т.б.) салыстырмалы шылаулармен бірге тұрғанда және предикативтік функцияда, бұл кәдімгі Komparativ, салыстырыңыз: Mein Bruder ist älter als meine Schwester.

Осы Komparativтің білдіріп тұрған салыстырмасының сипатын да маңызды деуге болады. Кәдімгі Komparativ салыстырылып отырған нәрселердің арақатынасын айқын білдіреді. Ол екі нәрсенің сапасының шегін нақты көрсетеді. Инверсия болғанда, екеуінің арасындағы аражік айқын білінбейді. Кәдімгі Komparativ пен инверсивті Komparativті аударғанда, осы жағын байқау керек. Кейбір ғалымдар тілдегі бұл құбылысты өздерінше «Компаративтің өзгеше қолданылуы», «Компаративтің ерекше қолданылу түрі», «Компаративтің оқшау қолданылуы» деп атап жатады. Біз бұны инверсивті компаратив деп атадық. Инверсивті компаратив тілдің әр түрлі стилінде

Пайдаланылган әдебиет:

1. H. Renicke. Inversion beim neuhochdeutschen Komparativ. "Zeitschrift für deutsche Philologie", 1955.
2. Grundgrammatik Deutsch. Diesterweg/Sauerländer, 1997, 81-86 беттер және т.б.

Перевод слов в переносных значениях и неологизмах

Камзина А.

Старший преподаватель кафедры
иностранной филологии КазНУ

В течение многих веков идет спор о том, возможен ли адекватный перевод с одного языка на другой. Относительно того, каким должен быть перевод, хорошо сказал Т. Савори: «Без колебаний можно присоединиться к тем, кто утверждает, что перевод должен обладать непринужденностью самостоятельного творчества, не должен носить следы языка оригинала и что сравнение подлинника и перевода не должно показать, где оригинал, а где перевод».

При переводе слов переносных значениях следует опираться на контекст и на значения этих слов, зафиксированные в словарях. Например, выражение *tous azimuts*, исходя из смысла слова азимут, можно перевести: по всем направлениям, а затем, с учетом контекста, как широкий, широкомасштабный. Используя аналогичный подход, можно перевести и другие слова и выражения текста. Так, эквивалентами слова *raysage* могут быть: обстановка, положение дел, картина, ситуация. Слово *steneau* можно перевести область, сфера, хотя в других контекстах оно может переводиться как промежуток (между телепередачами, машинами на стоянке), время в эфире, участок и т.д. Слово *cible* означает целенаправленный, избирательный, направленный на конкретную категорию; слово *percée* — прорыв, успех, прогресс, быстрое развитие, распространение; слово *marginal* — обособленный, изолированный, маргинальный; слово *plebiscite* — пользующийся успехом, популярный, а слово *optique* — подход, позиция. Однако опора на контекст не всегда позволяет найти точный эквивалент. Поэтому при переводе новых значений слов необходимо по возможности контролировать его по соответствующим одноязычным словарям.

Нередко в текстах газет появляются неологизмы и окказиональные слова, отсутствующие в словаре. Их значение можно иногда определить, исходя из их состава. Так, слово *telephobe* состоит из двух частей: *tele* — телевидение и *phobe* — питающий ненависть к чему-л. Оно, следовательно, значит: не любящий телевидение. Слово *demassification* образовано префиксом *de* — от *massification*, которое определяется во французском словаре так: «*adaptation d'un phénomène à la masse, au grand nombre, par suppression des caractères différenciels qu'il présentait*», то есть обезличивание, нивелировка. В целом слово означает отказ от обезличивания, нивелировки.

В ряде случаев контекстуальный эквивалент может быть определен с помощью антонимического перевода, при котором используются слова и формы подлинника. Существует два основных приема антонимического перевода:

а) замена слов и выражений их антонимами. Этот прием можно использовать при переводе фраз: *La société française évolue rapidement* — не стоит на месте; *ne valent guère* — остаются прежними; *des audiences non négligeables* — широкая аудитория;

б) употребление утвердительной формы вместо отрицательной: *pour ne pas dire* — можно сказать.

В русском и французском языках существует значительный пласт интернациональной лексики, особенно в области политической и научной терминологии.

Несмотря на сходство и некоторое совпадение в значениях, было бы неправильным механически употреблять одно и то же интернациональное слово при переводе с одного языка на другой. Это может привести к ошибкам и стилистическим погрешностям.

При переводе следует учитывать следующие особенности так называемых интернациональных слов:

а) при переходе из одного языка в другой слово, как правило, не сохраняет всех своих значений. Слово *audience* означает только прием, в то время как французское *audience* значит, кроме того, внимание, заслушивание чего-л.; судебное заседание; публика, круг слушателей (в тексте — аудитория);

б) при заимствовании слово может изменять свою стилистическую окраску. Многие слова, общеупотребительные во французском языке, в русском языке свойственны научной или несколько высокопарной речи. Так, проблема в русском языке — научно-политический термин, французское *probleme* помимо проблемы, вопроса — означает и простую арифметическую задачу. Глагол *se transformer* в тексте следует переводить не трансформироваться, а превратиться;

в) некоторые интернациональные слова могут иметь в разных языках одинаковое значение и ту же стилистическую окраску. Тем не менее при переводе предпочтительно заменять такое слово его синонимом, если в данном контексте он более употребителен. Например, *réaliser un plan* лучше перевести не реализовать, а выполнять план. Также слово *publication* можно перевести не публикация, а издание, выпуск.

В языке печати *Conditionnel* нередко используется в следующих двух значениях: для выражения предположения. При переводе может быть употреблен индикатив с добавлением слов: быть может, повидимому, наверное, пожалуй, возможно и т.п.

Например:

Au rythme où vont les choses il n'y aurait dans les années à venir que des pérégrines cibles.

При нынешних темпах развития событий в ближайшие годы останутся, пожалуй, только газеты, предназначенные для узких категорий читателей.